

GONDOLATJELEK KÖZT: A KÜLFÖLDI HUNGARIKA-IRODALOM KURRENS BIBLIOGRÁFIAI FELTÁRÁSÁRÓL

FERENCZI ZSUZSANNA

Sem Szabó Károly, sem Petrik Géza nem érezte szükségtelennek a hungarikák felvételét, mikor Régi Magyar Könyvtár illetve Magyarország bibliographiája 1712–1860. című művekben magától értetődő természetességgel beiktatták a külföldi magyar nyelvű és magyar vonatkozású műveket. A hungarika anyag csak utánuk, lényegileg kényszerítő szükségéből maradt ki a későbbi ciklusbibliográfiákból – és a kurrens feltárás kereskedelmi jellege akadályozta a magyar nyelvű és magyar vonatkozású irodalom széleskörű és folyamatos feltárását. Bár magányos hegycsúcsok ezután is kiemelkedtek (Apponyi, Kont, Gragger).

Ilyen előzmények – s olyan nagyszabású hungarika-program felvázolása után, melyet Havasi Zoltán írásából ismerhettünk meg¹ –, elgondolkodtató Mohor Jenő cikkének szemléletmódja.²

Nem tagadom, hogy „érzelmi színezete” lesz a következőknek. Úgy vélem, hogy a nemzeti bibliográfia, illetve a hungarika bibliográfia nagy ügy –, és a mi ügyünk. Ha a magyar bibliográfusok nem csinálják meg, helyettük senki nem végzi el. Az UBC-program minden ország felelősségét hangsúlyozza a saját dokumentumtermés feltárásában. Itt az a kérdés, hogy mit tekintünk a sajátunknak vagy a miénknek is. Egyetlen ország nemzeti bibliográfiájától sem várhatjuk el, hogy sajátosan magyar szempontokat is érvényesítsen. A nemzeti bibliográfiák dokumentumokat regisztrálnak tartalmuktól függetlenül, nem jelzik, hogy egy-egy tétel a másik nép legnagyobb költőjének műveit tartalmazza, vagy jelentéktelen könyvecske perifériális témáról.

Az 1977-es nemzeti bibliográfiai világkongresszus sem tagadta a patriotika-anyag jelentőségét, óvatos és toleráns, noha az ajánlások megfogalmazásában bizonyára nem olyan népek képviselői voltak többségben, akiknek egyharmada az országhatáron kívül él. A területiális alapozású nemzeti bibliográfiába belenyugodhatnánk – ha ez lesz általános világszerte. Pesszimizmus lenne nem bízni a nagy hálóban, melynek valamennyi szeme egy-egy nemzeti bibliográfia, s egyszer majd beborítja a földet sok évszázados vágyálmodat valóra váltva.

De ezen túl is van valami. Tudatában kell lennünk annak, hogy mindenhez közünk van, ami magyarul jelenik meg – bárhol; s minden érdekes és figyelemre méltó, ami ránk vonatkozik bárhol, és bármilyen nyelven jelent meg. Hogy ez sok? Bizonyára. Erőink végesek? Kétségtelen. De önmagunkat csonkítjuk, ha nem leszünk képesek a magyar nemzeti bibliográfia mellé hungarika bibliográfiát (bibliográfiákat) állítani. Nem egy akármi-lyen „listá”-ról van szó. A nemzeti tudat zavarai megszüntetésének hatékony eszköze

lehet a hungarika bibliográfia, s ennek megfelelően kell kezelni. Nem szívesen idézem fel a „Milyen nyelven beszélnek a székelyek?”-vitát, vagy azt a szűkkörű, de elszomorító felmérést, mely francia és magyar középiskolások történeti tudatát vizsgálta, de az összefüggéseket látni kell.³ Talán ennek is van olyan jelentősége, mint néhány tudós kutatási szokásainak. S ha a Hungarika Irodalmi Szemle és a Külföldi Magyar Nyelvű Kiadványok még nem tölti be azt a szerepet, melyre hivatott, akkor népszerűsíteni kell, és az eddigiek-nél nagyobb mértékben ráirányítani a figyelmet.

Mohor Jenő megállapításai közül nem érthetek egyet azzal, hogy „a fejlesztés – magától értetődően – elsősorban tartalmi módosulást kell hogy jelentsen, és a tartalmi módosulás (módosítás) nem képzelhető el a funkciók megváltoztatása, új funkciók megfogalmazása nélkül”.⁴

A hungarika bibliográfia funkciói megítélésem szerint tisztázottak, nem látszik szükségesnek ezen változtatni. S főleg az kérdéses, hogy a „valamiféle teljesség” elvetése járható út. Mert mit vessünk el? Magyar szerzők (hazaiak és külföldiek) műveit? Mikor még annak is jelentősége van, hogy melyik magyar kutatónak milyen témában, milyen folyóirat közli írását? Vagy a tükröt, melyet a világ tart elénk? S ha Magyarországon nem regisztráltak ezek a dokumentumok, honnan, hogyan szerzünk tudomást létükről? Már így is milyen sokan végzik el külföldön azt, aminek itthon kellene megvalósulnia. (Ezt éppen a Hungarika Irodalmi Szemléből tudjuk!) A hungarika kategóriák megválogatása lehetetlenné teszi az általános jellegű bibliográfiák alapanyagként való felhasználását. Nem nyílik mód pl. személyi bibliográfiák összeállítására, magyar eredmények és események külföldi visszhangjának és hatásának megítélésére. Nem fogjuk tudni, melyek azok a magyar problémák, eredmények, személyek stb. – melyek az egyes országok tudósait vagy publicistáit foglalkoztatják. Az összehasonlító jellegű kutatások csorbát szenvedhetnek bizonyos kategóriák hiánya miatt. Nem feledkezhetünk meg azokról a nem kutatókról, nem szakemberekről – „csak” érdeklődőkről – sem, akiket érdekel hírünk a világban, s a nemzeti teljesítményeket nemcsak az országhatáron belül értékelik.

A „különböző tudományágak és szakterületek” megválogatásának kérdése sok problémát hordoz. Ha a magyar kurrens szakbibliográfiai rendszer olyan teljes lenne, amennyire nem az, s hungarika szempontból olyan kifogástalan amennyire nem az, általánosan akkor is szükség lenne egy műszerre, s nemcsak a határterületek kényes kérdése miatt. Jelenleg is nem egy kurrens szakbibliográfia ezekből meríti anyagát, pl. a Szociológiai Információ.⁵

A regisztratív és informatív funkció merev szétválasztása szinte lehetetlen, hiszen a Magyar Nemzeti Bibliográfia Könyvek Bibliográfiája is sokkal több mint regisztráció.

Bizonyos, hogy a két hungarika bibliográfia nem tökéletes. Javítani kell és lehet: több folyóirat feldolgozásával, talán mutatók, kumulációk készítésével. De csak azt lehet kumulálni, ami van.

A „hungarika-információ” nem sokakat érint, úgyhogy még személyre szóló SDI szolgáltatások is elképzelhetők. De bizonyára jóval többen vannak, akiknek számára a hungarika vonatkozások mintegy holdudvart alkotnak, alig felismerhető kapcsolatokat, hatásokat világítanak meg, illetve az összehasonlítást teszik lehetővé. Rájuk is figyelve lehetne javítani a hungarika bibliográfiát. Itt az alkalom az oly sokat emlegetett együtt-

működés és kooperáció megvalósítására. De együttműködésre más vonatkozásban is gondolhatunk. Látható, hogy a teljes magyar nemzeti bibliográfiai rendszer mozgásban, változásban van. A Magyar Nemzeti Bibliográfia Időszaki Kiadványok Repertóriumának változtatásait az idő igazolni fogja, vagy kétségesse teszi. Hallani, hogy meg fog szünni A magyar bibliográfiák bibliográfiája. A hungarika bibliográfiai kérdés is előtérbe került. De a nemzeti és patriotika-bibliográfia nemcsak a szerkesztőség, de még csak nem is egyedül a nemzeti könyvtár ügye. *Gyakrabban kellene a szélesebb szakmai közvélemény elé tárni, hogy mi a célja, indítéka a változtatásoknak, milyen alternatív elképzelések vannak. Többeknek kellene állást foglalni, időnként a felhasználó könyvtárosoknak is. Meglepő, hogy e kérdésben még csak a Hungarika Irodalmi Szemle felelős szerkesztője, „szellemi atyja” Szentmihályi János fejtette ki nagyon meggondolkozató álláspontját.*⁶

Ne csak a végeredményekről értesüljenek azok, akik végül is a központi szolgáltatásokat használni és hasznosítani fogják, s akik a legtöbbet tehetik azért, hogy a hungarika bibliográfiák is eljussanak mindazokhoz, akiknek ismerniük kell.

JEGYZETEK

1. HAVASI Zoltán: Kultúránk írott és nyomtatott emlékeinek kutatása. = M. Könyvszemle. 1979. 4.sz. 347–368.p.
2. MOHOR Jenő: Kérdőjelek a külföldi hungarika-irodalom kurrens bibliográfiai feltárása körül. = Könyvtári Figyelő. 1981. 2.sz. 101–109.p.
3. KÖTELES Pál: Fordított optika. = Mozgó Világ. 1981. 1.sz. 62–65.p.
4. MOHOR Jenő id. cikke.
5. Kurrens szakbibliográfiáink hiányairól legutóbb SZABÓ Sándor: A bibliográfia helyzete Magyarországon. = Könyvtári Figyelő. 1981. 2.sz. 94–100.p.
6. SZENTMIHÁLYI János: Felkiáltójelek a külföldi hungarika irodalom kurrens bibliográfiai feltárása kapcsán. Reflexiók Mohor Jenőnek a Könyvtári Figyelő 1981/2. számában megjelent cikkéhez. = Könyvtári Figyelő. 1981. 5.sz. 356–365.p.

A Bogens Verden illusztrációból.